

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою

ХНПУ імені Г. С. Сковороди

від 31 серпня 2026 протокол №9

 Юрій БОЙЧУК

ПРОГРАМА

**організації та проведення підвищення кваліфікації
учителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти
з комплексної реабілітації осіб (дітей) з особливими освітніми потребами.**

Розробники: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (КОРОБЕЙНИК Віталій Анатолійович - декан факультету фізичного виховання і спорту, доктор педагогічних наук, доцент.

КРИВЕНЦОВА Ірина Володимирівна - завідувач кафедри теорії методики і практики фізичного виховання, кандидат педагогічних наук, доцент.

КОЗЛОВ Андрій Валерійович - старший викладач кафедри теорії, методики і практики фізичного виховання, вчитель - методист.)

Напрямок підвищення кваліфікації професійний розвиток учителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти відповідно до Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти»

Термін дії програми: з 2026 до 2031 року.

Рецензенти:

НАУМЕНКО Наталія Вікторівна – професор кафедри корекційної психопедагогіки та здоров'я людини ХНПУ імені Г.С. Сковороди, доктор педагогічних наук.

ГОНЧАРОВА Наталія Миколаївна – директорка Комунального закладу «Харківська спеціальна школа № 3 Харківської обласної ради.

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми. Освітня програма підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури у ЗЗСО з комплексної реабілітації осіб (дітей) з особливими освітніми потребами розроблена на основі сучасної державної освітньої політики, стратегії реформування освіти, а також із урахуванням Концепції Нової української школи.

Складена відповідно до законів України «Про освіту» (зі змінами 2022), «Про повну загальну середню освіту» (зі змінами 2025), «Про фахову передвищу освіту» (2024), «Про фізичну культуру і спорт» (зі змінами 2024), «Про професійний розвиток працівників» (зі змінами 2019); Постанови КМУ № 800 від 21.08.2019 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (зі змінами і доповненнями внесеними Постановою КМУ від 27 грудня 2019 року № 1133); Наказів МОН України: Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників для роботи в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти відповідно до вимог Концепції «Нова українська школа» (2019), Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти з інклюзивним навчанням та фахівців інклюзивно-ресурсних центрів (2021) та інших вимог Концепції «Нова українська школа» та на підставі відповідних наказів МОН.

Актуальність розроблення та впровадження програми зумовлена швидкими змінами в соціально-економічному, політичному житті країни, викликами глобалізації, цифровізації, поступовим переходом до децентралізації суспільства. Сучасний педагог закладу освіти має бути готовим до роботи за державними освітніми стандартами в контексті реформування системи освіти, зокрема до виконання заходів щодо реалізації інклюзивного підходу.

У компонентній формулі нової школи провідне місце відводиться педагогам нової формації, які перебувають в авангарді суспільних та освітніх перетворень, успішних, умотивованих, компетентних, які є агентами сучасних змін. Такі педагоги виконують в освітньому процесі ролі наставника, фасилітатора, консультанта, менеджера, мають академічну свободу, володіють навичками випереджувального проєктного менеджменту (планування й організації навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення, оцінювання та ін.), самостійно й творчо здобувають інформацію, організовують дитиноцентрований процес.

Переосмислення соціальної і професійної місії педагога нової української школи актуалізує необхідність підготовки фахівців, адаптованих до сучасних соціокультурних умов, здатних творчо працювати, приймаючи нестандартні рішення в ситуаціях ринкової конкуренції, уникаючи стереотипізації і шаблонів, засвоювати нові професійні ролі і функції, забезпечувати випереджувальність розвитку країни, реалізовувати освітні проєкти національного масштабу, витримувати конкуренцію на європейському і світовому ринку освітніх послуг тощо.

Цільова група: вчителі фізичної культури закладів освіти різних типів і форм власності.

Обсяг (тривалість): 5 кредитів ЄКТС (150 годин), термін навчання 1 місяць

Особливості реалізації програми: Програма реалізується впродовж одного місяця у синхронному режимі й передбачає гнучкі форми навчання, що забезпечує безпеку, доступність та ефективність навчання для учителів фізичної культури в різних регіонах, включно з прифронтовими. Заняття поєднують інтерактивні лекції, практичні кейси й обговорення, що сприяє засвоєнню знань і їх практичному застосуванню. Програма відповідає чинному законодавству України й гарантує офіційне підтвердження результатів підвищення кваліфікації.

Форма (форми) навчання: дистанційна (онлайн) із використанням технологій відеоконференцій та інтерактивних платформ; за можливості безпечних умов – очна або змішана форма.

Мета підвищення кваліфікації: підвищення методичного та практичного рівнів професійної компетентності вчителя фізичної культури, зокрема підготовка: *кваліфікованого працівника* (особистість, що набуває освітніх та професійних компетентностей відповідно до власних інтересів, запитів роботодавців, потреб економіки, конкурентоздатна та мобільна на ринку праці); *цілісної особистості* (всебічно розвинена особистість, здатна до вибору власної освітньої траєкторії, побудови професійної та особистої кар'єри, навчання упродовж життя); *відповідального громадянина* (особистість з морально-етичними принципами, здатна приймати виважені рішення, ініціативна, соціалізована, комунікативна, толерантна, патріот з активною позицією).

Завдання підвищення кваліфікації:

сформувати цілісне розуміння сучасних тенденцій розвитку навчання і реабілітації учнів з ООП;

розвинути здатність моделювати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів з ООП;

забезпечити готовність до впровадження сучасних освітніх технологій, методик, інтерактивних форм навчання, спрямованих на формування компетентностей і наскрізних умінь здобувачів освіти з ООП;

розвинути здатність добирати і використовувати сучасні та ефективні методики і технології навчання, реабілітації та розвитку учнів з ООП;

розвинути здатність здійснювати аналізувати результати навчання та реабілітації учнів з ООП;

удосконалити навички підтримки благополуччя дітей з ООП в умовах надзвичайних ситуацій;

розвинути професійні компетентності через самоосвіту, рефлексію та обмін досвідом.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться: відповідно до професійних стандартів «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом МОН України від 29.08.2024 № 1225: предметно-методична (А2), психологічна (Б1), емоційно-етична (Б2), інклюзивна (В1), здоров'язбережувальна (В2), прогностична (Г1).

Очікувані результати підвищення кваліфікації:

За результатами навчання слухачі оволодіють **знаннями** та набудуть

(вдосконалять) **уміння, навички** щодо:

знання нормативно-правових документів, та державної політики в галузі фізичного виховання та фізичної реабілітації дітей з ООП;

сучасних концепцій, завдань, змісту, методів, організаційних форм і засобів фізичного виховання та реабілітації дітей з ООП;

уміння аналізувати і застосовувати сучасні підходи до навчання, розвитку, виховання й соціалізації учнів з ООП, що визначені Концепцією «Нова українська школа»;

проектування і проведення на високому рівні уроку фізичної культури в ЗЗСО за участі учнів з ООП;

здійснення методичного аналізу спеціальної літератури з фізичної реабілітації;

використання цифрових технологій в освітньому процесі;

усвідомлення особистих почуттів, емоцій, потреб та емоційних станів інших учасників освітнього процесу, керування власними емоційними станами;

підтримки особистого фізичного та психоемоційного здоров'я під час професійної діяльності.

Система та критерії оцінювання результатів підвищення кваліфікації:

Оцінювання результатів навчання здійснюється на засадах об'єктивності, прозорості та відповідності очікуваним результатам навчання. Оцінювання результатів навчання в межах програми підвищення кваліфікації здійснюється з метою визначення рівня сформованості професійних компетентностей слухачів. Підтвердження результатів навчання відбувається за умови проходження слухачем від 70 до 100 % обсягу програми, що передбачає виконання всіх обов'язкових навчальних завдань та активну участь у заняттях.

Із метою оцінювання результатів навчання використовуються такі інструменти:

тестові завдання для перевірки теоретичних знань за темами модулів програми;

практичні завдання, що передбачають розроблення дидактичних матеріалів, елементів занять, мініпроектів та методичних розробок для закладу загальної середньої освіти.

Підсумковий рівень навчальних досягнень слухачів визначається за такими критеріями:

виконання тестових завдань із результатом від 70 до 100 % правильних відповідей;

актуальність, інноваційність, практична цінність та методична обґрунтованість виконаних практичних завдань, кейсів і мініпроектів;

рівень самостійності, творчого підходу та педагогічної рефлексії у процесі виконання завдань;

готовність до впровадження отриманих знань і навичок у власну професійну діяльність у закладі загальної середньої освіти.

Документ про підвищення кваліфікації: свідоцтво про підвищення кваліфікації відповідно до встановленого зразка обсягом 150 годин / 5 кредитів ЄКТС.

Вартість програми : узгоджується додатково (враховуючи кількість слухачів).

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Реалізація програми ґрунтується на засадах гнучкості, варіативності, науковості та практичної спрямованості, з орієнтацією на професійні потреби вчителів фізичної культури ЗЗСО.

Програмою передбачено інтерактивні лекційні заняття.

Особливістю практичних занять є аналіз психолого-педагогічних ситуацій у процесі навчання здобувачів освіти різного віку, моделювання фрагментів занять із використанням комунікативно-ігрових та проєктних підходів, розв'язання професійних кейсів, створення дидактичних матеріалів і цифрових ресурсів.

Самостійна робота передбачає опрацювання навчально-методичних матеріалів, виконання тестових та практичних завдань.

Підсумкові заходи передбачають участь слухача курсів та представлення досвіду роботи на конференції з обміну досвідом, виконання підсумкового тестування (20 запитань) з метою перевірки рівня засвоєння теоретичного змісту програми та сформованості професійних компетентностей.

Максимальна кількість балів, яку можуть отримати учасники, – 100 %. Прохідний бал – 70 % і вище. Учасники, які успішно виконали програму, представили досвід роботи на конференції з обміну досвідом та пройшли підсумкове тестування, отримують сертифікат про підвищення кваліфікації.

Зміст програми складається з 3-х модулів та 14-ти взаємопов'язаних тем. Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту Програми, становить 150 год, з них: 32 год – лекційні заняття, 52 год – практична робота, 58 год – самостійна робота, 8 год – контрольні заходи.

Назва навчальних тем	Кількість годин				
	Лекції	Практичні	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
МОДУЛЬ 1. Особливості діяльності вчителя фізичної культури в умовах інклюзивного навчання					
Тема 1.1. Державна політика у галузях освіти та фізичної культури в умовах інклюзивної освіти	2	2	2		6
Тема 1.2. Діти (особи) з особливими освітніми потребами: категорії освітніх труднощів та рівні підтримки	2	2	2		6
Тема 1.3. Комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини.	2	2	2		6
Тема 1.4. Індивідуалізація навчання та виховання дитини з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах інклюзивної освіти в ЗЗСО	2	2	2		6

Тестування				2	2
Разом за модулем	8	8	8	2	26
МОДУЛЬ 2. Медико-психолого-педагогічна підготовка вчителя фізичної культури до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами					
Тема 2.1. Вікові та специфічні особливості розвитку дітей з ООП: підходи до діагностики.	4	6	4		6
Тема 2.2. Інтегральні реабілітаційні технології з дітьми з моторними обмеженнями	4	6	4		6
Тестування				2	2
Разом за модулем	8	12	8	2	30
МОДУЛЬ 3. Методики роботи вчителя фізичної культури з дітьми з ООП за нозологіями					
Тема 3.1. Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО із затримкою психічного розвитку	2	4	6		
Тема 3.2 Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО з порушенням інтелектуального розвитку	2	4	6		
Тема 3.3. Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО з поведінковими труднощами	2	4	6		
Тема 3.4 Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО з порушенням опорно-рухового апарату	2	4	6		
Тема 3.5. Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО з порушенням зору.	2	4	6		
Тема 3.6. Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО з порушеннями слуху	2	4	4		
Тема 3.7. Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО з порушеннями мовлення.	2	4	4		
Тема 3.8. Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО з порушеннями емоційно-вольової сфери	2	4	4		
Разом за модулем	16	32	42		90
Підсумкові заходи				4	4
Усього	32	52	58	8	150

3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. Особливості діяльності вчителя фізичної культури в умовах інклюзивного навчання

Тема 1.1. Державна політика у галузях освіти та фізичної культури в умовах інклюзивної освіти

Державна політика у сфері освіти та фізичної культури дітей з ООП - пріоритети, цілі, механізми та інструменти, які держава використовує для формування здорового та активного підростаючого покоління.

Нормативно-правове підґрунтя та вимоги Професійних стандартів педагогічних працівників: структура та зміст фахових компетентностей. Трансформація системи підвищення кваліфікації: перехід від академічного накопичення знань до формування практичних навичок, здатності діяти в нестандартних освітніх ситуаціях і відповідати на сучасні виклики.

Варіативні шляхи та новітні формати професійного зростання: академічна свобода педагога у виборі суб'єктів надання освітніх послуг, побудова індивідуальної освітньої траєкторії. Діджиталізація та нові інструменти професійного розвитку: сертифікація, супервізія, менторство (наставництво) та мережева взаємодія педагогічних спільнот.

Тема 1.2. Діти (особи) з особливими освітніми потребами: категорії освітніх труднощів та рівні підтримки

Інтелектуальні труднощі - пов'язані з особливостями інтелектуального розвитку, засвоєнням навчального матеріалу, формуванням понять і навичок.

Функціональні(сенсорні) труднощі - пов'язані з порушеннями зору, слуху, мовлення та іншими особливостями функціонування.

Фізичні труднощі. Пов'язані з порушеннями опорно-рухового апарату, руховими обмеженнями, хронічними захворюваннями тощо.

Навчальні труднощі. Виявляються у складнощах опанування читання, письма, математики, концентрації уваги, запам'ятовування та інших навчальних умінь.

Соціоадаптаційні труднощі. Стосуються взаємодії з іншими людьми, адаптації до освітнього середовища, дотримання соціальних норм та правил.

Функціонально-мовленнєві труднощі. Пов'язані з особливостями усного та писемного мовлення, комунікації, розуміння й використання мовлення.

Емоційно-вольові труднощі. Можуть проявлятися у складнощах регуляції емоцій, поведінки, мотивації та контролю власних дій.

5 рівнів підтримки дітей з ООП.

Основні форми підтримки – адаптація навчальних матеріалів; зміна способу подання інформації; додатковий час на виконання завдань; використання спеціальних засобів навчання; індивідуальний або диференційований підхід; допомога асистента вчителя; психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги; підтримка фахівців ІРЦ; пристосування освітнього середовища.

Тема 1.3. Комплексна психолого-педагогічна оцінка розвитку дитини.

Основні завдання оцінки: визначити особливості фізичного, когнітивного,

мовленнєвого, емоційно-вольового та соціального розвитку дитини; виявити наявні освітні труднощі; визначити сильні сторони та потенційні можливості дитини; встановити потребу в додатковій психолого-педагогічній підтримці; визначити необхідні адаптації та модифікації освітнього процесу; надати рекомендації педагогам і батькам щодо навчання та розвитку дитини.

Комплексну оцінку проводить інклюзивно-ресурсний центр (ІРЦ) за участю відповідних фахівців. Залежно від потреб дитини до оцінювання можуть залучатися: практичний психолог; вчитель-логопед; вчитель-дефектолог; фахівець з лікувальної фізкультури або реабілітації; інші спеціалісти.

Оцінювання може охоплювати: фізичний розвиток — загальний стан, рухові можливості, координацію; когнітивний розвиток — увагу, пам'ять, мислення, сприймання; мовленнєвий розвиток — розуміння та використання мовлення, комунікативні навички; емоційно-вольову сферу — особливості емоцій, поведінки, саморегуляції; навчальну діяльність — сформованість навичок читання, письма, рахунку та інших навчальних умінь; соціальну адаптацію — взаємодію з однолітками й дорослими, здатність адаптуватися до освітнього середовища.

За результатами комплексної оцінки фахівці визначають: наявність і характер освітніх труднощів; особливі освітні потреби дитини; необхідний рівень підтримки; рекомендації щодо організації інклюзивного навчання; необхідні психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги; потребу в адаптації або модифікації освітньої програми.

Тема 1.4. Індивідуалізація навчання та виховання дитини з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах інклюзивної освіти в ЗЗСО.

Основні принципи індивідуалізації. Урахування індивідуальних потреб і можливостей дитини. Орієнтація на сильні сторони та потенціал дитини, а не лише на її труднощі. Доступність навчального матеріалу та використання різних способів його подання. Диференціація завдань за складністю, обсягом і способом виконання. Індивідуальний темп навчання та можливість додаткового часу. Створення безпечного й доступного освітнього середовища. Партнерська взаємодія педагогів, батьків, фахівців та самої дитини.

Основні напрями індивідуалізації. Індивідуалізація змісту навчання. Визначення того, який навчальний матеріал дитина може опановувати самостійно, а який потребує адаптації чи модифікації. Індивідуалізація методів і прийомів. Використання наочності, практичних вправ, покрокових інструкцій, повторення, альтернативних способів комунікації тощо. Індивідуалізація навчальних завдань. Зміна обсягу, складності, кількості завдань або способу їх виконання відповідно до можливостей учня. Індивідуалізація оцінювання. Врахування індивідуального прогресу дитини, використання доступних форм перевірки знань та надання додаткового часу за потреби. Індивідуалізація виховної роботи. Формування соціальних навичок, самостійності, позитивної самооцінки, навичок взаємодії з однолітками та дорослими.

Важливим інструментом індивідуалізації є індивідуальна програма розвитку (ІПР). Вона визначає освітні потреби дитини, цілі розвитку й навчання, необхідні

адаптації та модифікації, види психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг та інші умови підтримки. ІПР розробляється командою психолого-педагогічного супроводу за участю педагогів, фахівців, батьків та з урахуванням потреб дитини.

Роль учителя: планує навчання з урахуванням потреб учня; добирає доступні методи й засоби навчання; адаптує завдання та матеріали; забезпечує взаємодію дитини з однокласниками; відстежує динаміку розвитку; співпрацює з асистентом учителя, фахівцями та батьками.

МОДУЛЬ 2. Медико-психолого-педагогічна підготовка вчителя фізичної культури до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Тема 2.1. Вікові та специфічні особливості розвитку дітей з ООП: підходи до діагностики.

Дошкільний вік: активно формуються мовлення, мислення, довільна поведінка; важливу роль відіграє ігрова діяльність; можуть виявлятися затримки мовленнєвого, когнітивного, моторного та соціального розвитку; діагностика має відбуватися переважно через спостереження та ігрові завдання.

Молодший шкільний вік: формується навчальна діяльність; особливого значення набувають увага, пам'ять, саморегуляція, читання, письмо та математичні навички; можуть проявлятися труднощі адаптації до шкільних вимог; важливо оцінювати не тільки результат, а й процес виконання завдань.

Підлітковий вік: посилюється потреба в самостійності; активно розвивається самосвідомість та соціальна взаємодія; можуть виникати труднощі у спілкуванні, регуляції поведінки та навчальній мотивації; діагностика має враховувати думку самої дитини та її соціальне оточення.

Основні підходи до діагностики. Комплексний підхід. Передбачає оцінювання різних сфер розвитку: фізичної, когнітивної, мовленнєвої, емоційно-вольової, соціальної та навчальної. Індивідуальний підхід. Результати оцінювання порівнюють не лише з віковими нормами, а й із попередніми результатами самої дитини, її можливостями та динамікою розвитку. Діяльнісний підхід. Особливості дитини вивчають безпосередньо в діяльності: під час гри, навчання, спілкування та виконання практичних завдань. Системний підхід. Враховуються не тільки особливості самої дитини, а й умови сім'ї, освітнього середовища, взаємодія з педагогами та однолітками. Динамічний підхід. Важливо визначати, як змінюються можливості дитини під впливом навчання, корекційно-розвиткової роботи та підтримки.

Методи діагностики: спостереження за поведінкою та діяльністю дитини; бесіда з дитиною, батьками та педагогами; аналіз продуктів діяльності — зошитів, малюнків, письмових робіт тощо; психологічні та педагогічні методики; тестування — за умови відповідності методики віку та особливостям дитини; логопедичне обстеження; оцінювання навчальних досягнень; аналіз умов

освітнього середовища.

Тема 2.2. Інтегральні реабілітаційні технології з дітьми з моторними обмеженнями

Основні завдання реабілітації: розвивати та підтримувати рухові функції; формувати навички самообслуговування; попереджати вторинні ускладнення та деформації; розвивати координацію та дрібну моторику; підвищувати самостійність дитини; забезпечувати доступ до навчання та спілкування; сприяти психологічному благополуччю та соціальній адаптації.

Основні складові інтегральної реабілітації. Фізична реабілітація: лікувальна фізкультура; фізичні вправи та рухова терапія; розвиток координації та балансу; тренування функціональних рухів; позиціонування; використання ортезів та інших допоміжних засобів за рекомендацією фахівців. Ерготерапія - спрямована на формування або відновлення навичок, необхідних у повсякденному житті: одягання, прийом їжі, користування навчальним приладдям, письмо, пересування тощо. Психологічна підтримка - передбачає роботу з емоційним станом, мотивацією, самооцінкою, розвитком самостійності та подоланням психологічних труднощів. Педагогічна та логопедична підтримка - передбачає адаптацію навчальних завдань, розвиток комунікації, мовлення, пізнавальних процесів і навчальних навичок. Соціальна реабілітація - спрямована на включення дитини в життя класу, участь у спільній діяльності, формування навичок взаємодії з однолітками.

Технології та засоби підтримки: ортопедичні та технічні засоби; крісла колісні, ходунки та інші засоби мобільності; спеціальні меблі; пристосоване навчальне приладдя; засоби альтернативної та додаткової комунікації; комп'ютерні та цифрові технології; адаптоване освітнє середовище.

МОДУЛЬ 3. Методики роботи вчителя фізичної культури з дітьми з ООП за нозологіями.

Тема 3.1. Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО із затримкою психічного розвитку.

Фізичне виховання учнів із ЗПР має будуватися на таких принципах: Індивідуалізація. Навантаження, складність вправ і темп роботи добираються відповідно до можливостей конкретного учня. Доступність і поступовість. Від простих рухів переходять до складніших, поступово збільшуючи обсяг і інтенсивність навантаження. Наочність. Нову вправу доцільно не лише пояснити, а й продемонструвати. Повторюваність. Для закріплення рухової навички необхідні багаторазові повторення. Емоційність та ігровий характер. Ігрові вправи допомагають підтримувати мотивацію та інтерес до занять. Безпека. Необхідно враховувати фізичний стан учня, його можливості та протипоказання, визначені медичними фахівцями.

Особливості фізичної реабілітації: лікувально-профілактичні фізичні вправи; вправи на координацію та рівновагу; корекційні вправи для постави; дихальна гімнастика; вправи для розвитку загальної та дрібної моторики; вправи на

розслаблення та регуляцію м'язового напруження; рухливі ігри; елементи спортивних вправ, адаптовані до можливостей учня.

Учитель фізичної культури має: давати короткі й зрозумілі інструкції; демонструвати рух перед його виконанням; розподіляти складну вправу на окремі етапи; використовувати повторення; контролювати правильність виконання; забезпечувати достатній час для засвоєння рухової дії; позитивно підкріплювати навіть невеликий прогрес; уникати надмірного порівняння учня з іншими дітьми; поступово підвищувати складність завдань.

Ефективність фізичного виховання підвищується завдяки співпраці: учителя фізичної культури → асистента вчителя → спеціального педагога → практичного психолога → фахівців з фізичної реабілітації → батьків.

Тема 3.2 Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО з порушенням інтелектуального розвитку.

Основні принципи. Індивідуалізація. Вправи й навантаження добирають відповідно до віку, фізичного стану, рухових можливостей і рівня розвитку конкретного учня. Доступність. Завдання повинні відповідати можливостям дитини. Складні рухи розподіляють на простіші елементи. Поступовість. Від простих вправ поступово переходять до складніших, збільшуючи навантаження відповідно до адаптації дитини. Систематичність і повторюваність. Рухові навички формуються завдяки регулярному повторенню. Наочність. Пояснення доцільно поєднувати з показом руху, схемами, картками та іншими візуальними підказками. Свідомість і активність. Дитині потрібно зрозуміло пояснювати мету завдання та підтримувати її активну участь. Безпека. Навантаження та вправи мають відповідати стану здоров'я дитини та рекомендаціям медичних і реабілітаційних фахівців.

Для учнів із порушеннями інтелектуального розвитку ефективними є: короткі та чіткі інструкції; одна інструкція на один етап діяльності; обов'язкова демонстрація вправи; багаторазове повторення; використання жестових і візуальних підказок; виконання вправ разом із педагогом; поступове зменшення допомоги; чергування фізичного навантаження з короткими періодами відпочинку; позитивне підкріплення успіхів.

Залежно від індивідуальних потреб у фізичній реабілітації можуть застосовуватися: лікувальна фізкультура; вправи для розвитку координації та рівноваги; вправи для корекції постави; дихальна гімнастика; вправи для розвитку загальної та дрібної моторики; вправи на розслаблення; тренування функціональних рухів і навичок самообслуговування; адаптивна фізична культура; використання допоміжних засобів за потреби.

Тема 3.3. Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО з поведінковими труднощами

Основні завдання: зміцнення здоров'я та підвищення фізичної працездатності; розвиток сили, витривалості, гнучкості, швидкості й координації; формування навичок самоконтролю та саморегуляції; зниження емоційного напруження; розвиток довільної уваги та організованості; формування навичок

дотримання правил; розвиток уміння взаємодіяти з однолітками; формування позитивного ставлення до фізичної активності.

Методичні прийоми: короткі та конкретні інструкції; демонстрацію вправи; поділ складного завдання на етапи; візуальний розклад або картки-підказки; чітко визначені правила; обмежену кількість правил, які легко запам'ятати; чергування активних і спокійних вправ; вибір із двох прийнятних варіантів діяльності; поступове збільшення тривалості завдання; позитивне підкріплення бажаної поведінки.

Фізична реабілітація може включати: лікувальну фізкультуру за відповідними показаннями; вправи на координацію та рівновагу; дихальні вправи; вправи на розслаблення; дозоване аеробне навантаження; вправи для розвитку загальної та дрібної моторики; рухову активність, спрямовану на формування навичок саморегуляції.

Під час виникнення поведінкових труднощів педагогові важливо: зберігати спокій; говорити коротко й нейтрально; нагадати встановлене правило; за можливості зменшити кількість подразників; надати дитині час для відновлення самоконтролю; після стабілізації повернутися до діяльності; проаналізувати причини виникнення труднощів, а не лише сам факт порушення правила.

Тема 3.4 Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО з порушенням опорно-рухового апарату

Основні завдання: зміцнення здоров'я та підвищення фізичної активності; розвиток доступних рухових функцій; удосконалення координації, рівноваги та просторового орієнтування; розвиток сили, гнучкості та витривалості відповідно до можливостей учня; профілактика вторинних деформацій і контрактур; корекція порушень постави; формування навичок пересування та самообслуговування; розвиток дрібної моторики; підвищення рівня самостійності; соціальна адаптація та участь у спільній фізичній діяльності.

Залежно від індивідуальних потреб можуть використовуватися: фізична терапія; лікувальна фізкультура; вправи для підтримання або збільшення доступного обсягу рухів; вправи для зміцнення м'язів; тренування рівноваги та координації; вправи для корекції постави; тренування функціональних навичок; навчання безпечному пересуванню; ерготерапевтичні вправи для розвитку навичок самообслуговування; використання ортезів та технічних засобів реабілітації за призначенням фахівців.

Адаптація фізичного виховання: адаптовані вправи; зміна вихідного положення; зменшення або дозування навантаження; збільшення часу на виконання завдання; використання спеціального обладнання; додаткові опори; пристосовані спортивні снаряди; виконання вправ сидячи або в іншому безпечному положенні; допомога асистента чи іншої особи відповідно до потреб дитини.

Тема 3.5. Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО з порушенням зору.

Принципи організації. Індивідуальний підхід - враховують вид і ступінь порушення зору, вік, фізичні можливості та рекомендації медичних фахівців. Безпека - спортивна зала та майданчик повинні бути організовані так, щоб мінімізувати ризик зіткнень, падіння та травм. Наочність і доступність інформації - для дитини з частковим зором використовують доступні візуальні матеріали, а для незрячої — словесні, тактильні та слухові орієнтири. Поступовість - нові рухові дії опановуються від простих до складних. Систематичність - регулярне виконання вправ сприяє формуванню стійких рухових навичок.

Особливості організації уроків: перевірити безпечність приміщення; забезпечити постійне розташування основного обладнання; повідомити учневі про зміни в розташуванні предметів; чітко визначити межі майданчика; пояснити маршрут пересування.

Форми фізичної реабілітації: лікувальна фізкультура; вправи для розвитку координації; вправи на рівновагу; тренування просторового орієнтування; вправи для формування правильної постави; дихальна гімнастика; вправи для розвитку загальної та дрібної моторики; вправи на розвиток рухової впевненості; навчання безпечним способам пересування.

Роль учителя фізичної культури: заздалегідь пояснювати правила та послідовність дій; давати короткі й конкретні словесні інструкції; демонструвати рух доступним для учня способом; за потреби використовувати тактильне ознайомлення; контролювати безпеку пересування; не переміщувати обладнання без попередження; поступово формувати самостійність дитини; підтримувати участь учня у спільних іграх та вправах.

Тема 3.6. Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО з порушеннями слуху.

Основні принципи. Індивідуалізація - враховуються ступінь порушення слуху, спосіб комунікації учня, його фізичні можливості та рекомендації фахівців. Доступність інформації - оскільки слухові команди можуть бути недоступними або недостатньо зрозумілими, основна інформація подається через зорові, жестові та тактильні сигнали. Наочність - нову вправу необхідно показати, а не лише пояснити словами. Систематичність і повторюваність - регулярне повторення сприяє формуванню та закріпленню рухових навичок. Безпека - учень повинен завжди бачити педагога та сигнали, які використовуються під час заняття.

Адаптація способів подання команд: жести; картки та піктограми; демонстрація вправи; світлові сигнали; прапорці або інші візуальні сигнали; тактильні сигнали у відповідних ситуаціях; чітко встановлені умовні знаки для початку та завершення вправи.

Методичні особливості діяльності вчителя фізичної культури: перебувати в полі зору учня під час пояснення; говорити чітко й підтримувати зоровий контакт; спочатку показати вправу, а потім запропонувати її виконати; використовувати короткі та зрозумілі інструкції; перевіряти, чи учень зрозумів завдання; заздалегідь домовлятися про значення жестів і сигналів; не давати важливих команд, перебуваючи позаду учня; попереджати про зміну вправи або напрямку руху.

Якщо дитина користується слуховим апаратом чи кохлеарним імплантом, необхідно враховувати індивідуальні рекомендації щодо їх використання під час фізичної активності.

Тема 3.7. Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО з порушеннями мовлення.

Принципи організації. Індивідуалізація — врахування характеру й тяжкості мовленнєвих труднощів, віку, рухових можливостей та індивідуального темпу роботи. Доступність і поступовість — вправи добирають від простих до складніших, поступово збільшуючи навантаження. Наочність — інструкції супроводжуються показом вправи, жестами, картками або іншими візуальними підказками. Систематичність і повторюваність — регулярне виконання вправ сприяє закріпленню рухових навичок. Безпека — контроль фізичного навантаження, правильності виконання вправ і емоційного стану дитини. Позитивне підкріплення — підтримка успіхів учня без акцентування уваги на його мовленнєвих труднощах.

Особливості проведення занять: дає короткі, чіткі та зрозумілі інструкції ;спочатку демонструє рух, а потім пропонує його виконати; за необхідності використовує піктограми, картки, жести та схеми ;перевіряє, чи правильно учень зрозумів завдання; не вимагає від дитини постійних усних відповідей під час виконання фізичних вправ;надає достатньо часу для сприймання інструкції та відповіді; заохочує взаємодію в парах і групах.

Фізична реабілітація: лікувальна та корекційна гімнастика; дихальні вправи; вправи на координацію і рівновагу; вправи для розвитку загальної та дрібної моторики; вправи на формування правильної постави; релаксаційні вправи; ритмічні та музично-рухові вправи; рухливі ігри з простими правилами.

Особливу увагу доцільно приділяти узгодженню руху, дихання, ритму та мовленнєвої діяльності, але конкретні корекційні мовленнєві вправи мають добиратися спільно з учителем-логопедом.

Тема 3.8. Методика організації фізичного виховання та фізичної реабілітації учнів ЗЗСО з порушеннями емоційно-вольової сфери

Основні завдання: зміцнення здоров'я та підвищення функціональних можливостей організму; розвиток основних фізичних якостей: сили, швидкості, витривалості, гнучкості та координації; формування навичок довільної регуляції поведінки та емоцій; зниження нервово-психічного напруження; розвиток комунікативних навичок і здатності працювати в групі; формування позитивної мотивації до фізичних вправ; виховання наполегливості, самостійності, відповідальності та самоконтролю.

Особливості фізичної реабілітації. Фізична реабілітація повинна здійснюватися індивідуально та за рекомендаціями відповідних медичних і фахівців психолого-педагогічного супроводу. Застосовують: лікувальну та коригувальну гімнастику; дихальні вправи; вправи на розслаблення; вправи на координацію та рівновагу; дозовану ходьбу; рухливі ігри; вправи на формування правильної постави; елементи релаксації та психорегуляції.

Методичні прийоми: чіткі та короткі інструкції; демонстрація вправи перед її виконанням; поділ складної вправи на прості елементи; багаторазове повторення знайомих вправ; використання ігрового методу; чергування активних і спокійних вправ; позитивне підкріплення; створення ситуацій успіху;

використання вправ у парах і малих групах; поступове привчання до дотримання правил і самоконтролю.

Учитель фізичної культури має: підтримувати спокійну й передбачувану структуру заняття; чітко формулювати правила; контролювати інтенсивність фізичного навантаження; враховувати індивідуальні реакції учня; заохочувати самоконтроль і самостійність; співпрацювати з асистентом учителя, психологом, батьками та іншими фахівцями; не допускати стигматизації або публічного акцентування на труднощах дитини.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

2. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайних ситуацій або надзвичайного стану» від 15.03.2022 № 2126-IX / Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>.

3. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

4. Закон України «Про охорону дитинства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» від 14.12.2016 № 988-р / Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки» від 07.06.2024 № 527-р / Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text>

7. Наказ МОН України «Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та інших працівників закладів освіти «Організація фізичного та психологічно безпечного освітнього середовища: реагування на загрози чи надзвичайні ситуації» від 06.06.2024 № 814 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-typovoi-prohramy-pidvyshchennia-kvalifikatsii-pedahohichnykh-naukovo-pedahohichnykh-ta-inshykh-pratsivnykiv-zakladiv-osvity-orhanizatsiia-fizychnoho-ta-psykholohichno-bezpe>

8. Наказ МОН України «Про деякі питання розроблення та імплементації спецкурсів і модулів з ігрових технологій та діяльнісних методів навчання», від 13.07.2021 № 813/ Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-deyaki-pitannya-vprovadzhennya-osvitnih-komponentiv-navchalnih-disciplin-spekursiv-moduliv-z-igrovih-ta-diyalnisnih-metodiv-navchannya-ta-rozvitku>

9. Наказ МОН України «Про затвердження Положення про атестацію педагогічних працівників» (зі змінами), від 10.09.2024 № 1277 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-vnesennia-zmin-do-polozhennia-pro-atestatsiiu-pedahohichnykh-pratsivnykiv-zareiestrovanyi-v-ministerstvi-iustytzii-ukrainy-30-zhovtnia-2024-roku-za-163442979>

10. Наказ МОН України «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», від 29.08.2024 № 1225 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>

11. Наказ МОН України «Про затвердження Типової програми

підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних та інших працівників закладів освіти «Організація фізичного та психологічно безпечного освітнього середовища : реагування на загрози чи надзвичайні ситуації», від 06.06.2024 № 814 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-typovoi-prohramy-pidvyshchennia-kvalifikatsii-pedahohichnykh-naukovo-pedahohichnykh-ta-inshykh-pratsivnykiv-zakladiv-osvity-orhanizatsiia-fizychnoho-ta-psykholohichno-bezpe>

12. Лист МОН України «Про організацію 2025/2026 навчального року в закладах загальної середньої освіти», від 22.08.2025 № 1/17526-25 / Міністерство освіти і науки України. URL: https://rada.info/upload/users_files/37485490/docs/80bfd44ebfa2a112a27c4be65dd5bd3b.pdf

13. Лист МОН України «Про методичні рекомендації щодо організації виховного процесу в закладах освіти», від 19.11.2024 № 1/21639-2421 / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-metodychni-rekomendatsii-shchodo-orhanizatsii-vykhovnoho-protsesu-v-zakladakh-osvity>

Основна література

1. Биков В., Спірін О., Пінчук О. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. 2020. № 1. URL: <file:///C:/Users/ryabk/Downloads/MODERNTASKSOFDIGITALTRANSFORMATI ONOFEDUCATION.pdf>

2. Дутчак М.В. Спорт для всіх у світовому контексті. Київ: Вид-во НУФВСУ "Олімпійська література", 2007. 114 с

3. Зоря Ю. М. Медіаграмотність та STEM-освіта: виклики та можливості : навчально-практичний посібник. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2024. 98 с.

4. Ключ О.А., Балацька Л.В., Рудзевич І.Л. Фізичне виховання в інклюзивній освіті: навчально-методичний посібник для здобувачів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня "Рута"», 2024. 148 с.

5. Кошелева О.О., Скрипченко І.Т. Інноваційні технології в системі фізичного виховання студентів ЗВО: методичні рекомендації. Дніпро: Журфонд, 2021. 46с.

6. Мирончук Н. М. Методика використання вправ і завдань для формування дослідницьких організаційних умінь учнів. *Суспільство та національні інтереси*. 2024. № 6. С. 170–183. URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-6\(6\)-170-183](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2024-6(6)-170-183)

7. Науково-методичні засади інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації суспільства: реалії й майбутнє освіти, педагогіки і психології (до Всеукраїнського фестивалю науки) : збірник матеріалів (тез доповідей) круглого столу відділу наукового інформаційно-аналітичного супроводу освіти ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського / ред. кол.: М. Л. Ростока, Я. В. Пилипчук, Т. С. Бондаренко та ін. Вінниця : ТВОРИ, 2024. 92 с. URL: <https://doi.org/10.33407/lib.NAES.741308> .

8. Практична медіаосвіта: медіаграмотність в освітньому просторі : навч.-

метод. посібник / уклад.: В. В. Байдик, О. В. Проніна; за заг. ред. В. В. Байдик. Лисичанськ, 2021. 66 с.

9. Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу : навчально-методичний посібник. / укл.: Андрєєнкова В. Л., Войцях Т. В., Гриців І. П. та ін. Київ, 2023. 149 с.

10. Розвиток гнучких умінь (soft skills) у процесі освітньої діяльності: теорія і практика : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Глухів, 22 лютого 2024 року) / за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. Бірюк Л. Я. Глухів : РВВ Глухівського НПУ ім. О. Довженка, 2024. 288 с.

11. Товт В.А., Сусла В.Я. Теорія і практика національної системи спорту для всіх: навчальний посібник. Ужгород: ПП «Данило С.І.». 2017. С. 63-70

12. Фізичне виховання в інклюзивній освіті: навчально-методичний посібник для здобувачів вищих навчальних закладів III-IV рівня акредитації / Ключ О.А., Балацька Л.В., Рудзевич І.Л. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня "Рута"», 2024. 148 с.

13. Черненко С. О. Теорія і методика фізичного виховання : навчальний посібник : у 2 частинах. Краматорськ : ДДМА, 2022. Частина 2. 228 с

14. Щекотіліна Н. Ф. Інклюзія в фізичній культурі : навчальний посібник. Одеса : Університет Ушинського, 2023. 202 с

Додаткова література

1. Денисенко Н.Г., Іванова Н.В., Митчик О.П., Кліш І.С. (). Підготовка вчителя фізичної культури до роботи в умовах інклюзивного навчання. *Педагогічна Академія: наукові записки*, №16. 2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15081810>
2. Караулова С., Коваленко Ю., Жердев М. Використання інноваційних технологій в професійній підготовці здобувачів вищої освіти з фізичного виховання і спорту. *PHYSICAL CULTURE AND SPORT: SCIENTIFIC PERSPECTIVE*. 2(1). 2024. С. 226-231. <https://doi.org/10.31891/pcs.2024.1.73>
3. Качан О.А., Отравенко О.В. Цікава фізкультура як бренд Нової Української Школи: навч.-метод. посіб. Полтава. 2025. 154 с.
4. Киселиця О.М., Богданюк А.М., Гауряк О.Д., Гуліна Л.В. Педагогічні умови створення здоров'язберезувального середовища в сучасній школі. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*. Причорноморськ. Видавничий дім «Гельветика». Випуск 44. Т.3. 2022. С.75-78.
5. Онищук С. О. Нова фізична культура в новій українській школі. *Сучасні проблеми фізичного виховання, спорту та здоров'я людини*: матеріали VI інтернет-конференції (м. Одеса, 17-18 листопада 2022 р.). Одеса, 2022. С. 133-135.
6. Певень К., Міненко А. Використання здоров'язберезувальних технологій в початковій школі. Матеріали конференцій МЦНД, (07.10.2022; Суми, Україна). Суми, 2022. С. 90-92.

7. Потужній О.В., Поліщук В.В., Кузькова М.В. Здоров'язбережувальні технології в системі фізичного виховання студентської молоді. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 2023. Вип. 3К (162). С. 320-324.
8. Прокопів Л.М. Інноваційні освітні технології: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2020. 172 с.
9. Теліус В.В., Семененко В.П., Мосьпан Є.І., Применко О.М. Інклюзивна освіта у фізичній культурі в умовах Нової української школи. *Olympicus: науковий журнал*. 2024. № 2. С. 192-198.
10. Тимошенко О. В., Дьоміна Ж. Г. Здоров'язбережувальні технології фізичного виховання дітей різного шкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. 2020. Вип. 3К(123). С. 439-444.